

Särtryck ur

CJP NYHETS BREV

Nr 47:3 Juni 2009

FÖRGÄNGLIGHET OCH PLASTKULTUR

av Erel Shalit

Något som utmärker vår postmoderna era är en tilltagande rotlöshet och fragmentering. Den känsla av solid konstans och beständighet som människor hade förr, har fått ge vika för en upplevelse av tillfälligheters spel och impermanens, dvs. för ett tillstånd av förgänglighet. Inte nog med att bilar, tåg och ygplan bär oss snabbare över klotets kontinenter än någon förr kunde föreställa sig – kanske med undantag för en Jules Verne – i cyberrymden färdas vi dessutom på nolltid. Snabbheten i denna förgänglighetens tidsepok får färdemannens själfulla vandring att framstå som hopplöst överspelad.

Erel Shalit, fil dr, författare och jungiansk analytiker (IAAP). Ämnesansvarig för området drömpsychologi och seminarieledare inom områdena drömtolkning och drömpsychologi.

Samtidigt är vi överexponerade för intryck, information och yttre bilder: det fanns en tid när vi kunde sätta oss ner och stilla begrunda bilderna av det för utna, erinra oss vår barndom och glädjas åt dessa minnen av en avlägsen tid, dela de tankar och känslor från förr som ett enda fotografi från en enda dag kunde göra levande igen. Idag översköls vi av digitala foton i ändlösa rader. Vi stannar sällan upp i mer än någon kort sekund för att kika på varje bild för sig, och det händer ännu mera sällan att vi går tillbaka till dessa bilder – många gånger utan att tänka på att det som inte borgar för en återkomst, det förlorar snart sin själ.

Det är bara genom eftertanke och re ektion över de händelser vi är med om som vi kan ge dessa erfarenheter någon form av djup och mening, men snabbheten och ytligheten tycks ha satt djup och re ektion på undantag.

Vi översköls som sagt av bilder, och denna anstormning av yttre bilder lägger sig över ödet av bilder i det inre. En överdriven upptagenhet av det yttre överröstar det inres bilder.

I vår värld av postmodern förgänglighet går allt att föreställa sig och allt är byggt av bilder, men det inres bilder förbleknar alltmer i det skarpa skenet av bilder som massproduce-

ras i det yttre och som dessutom, trots att de är konstgjorda, tas för verkliga. Bilden som imrar förbi på tevens eller datorns skärm behöver inte längre vara förankrad i verkligheten – den har blivit sin egen verklighet, sin egen självrepresentation. Baudrillard hävdar rentav att detta skulle kunna leda till en långtgående urholkning av vår verklighetsuppfattning, av själva vår känsla för vad som faktiskt är verkligt. (Baudrillard: Simulations, 1983, New York: Semiotext)

”Meningslöshet förhindrar livets fullhet och betyder därför sjukdom. Mening gör däremot mycket, kanske allt, möjligt att uthärda. Ingen vetenskap kommer någonsin att ersätta myten, och ingen myt kommer någonsin att kunna skapas av vetenskapen.”

C G Jung

En annan följd av dagens anda av förgänglighet är att vår upplevelse av mening och förtöjning i det inre ständigt försvagas. Imaginationens innerlighet ser sig ersatt av imitationens ytterlighet. Faktum är att den plagiatkultur som grasserar på internet snabbt har utvecklats till en blomstrande storindustri och, som man har sagt, “den intellektuella traditionen av ifrågasättande och undersökning håller på att gå förlorad” (BBC, 17 okt. 2006). Vi är som fångna i ett bildseende över stora avstånd (vilket är själva innebörden av ”tele-vision”) och

därför inte öppna för att se oss omkring i vår omedelbara närhet eller i vårt eget inre. Vi söker allt mindre efter meningen med de bilder och symboler som stiger upp ur vårt eget inre djup, ur vårt eget menings- och symbolskapande själv.

Men när jaget, som är centrum för vårt medvetande och vår medvetna identitet, skärs av från sina rötter i det inre, är risken naturligtvis stor att det förlorar känslan för sin relativa enhet och helhet. Det kan man visserligen tolka som en förbättring av jagets exibilitet och snabba anpassning till föränderliga villkor, men följden blir också att jaget utan urskillning kan låna sig åt alla möjliga former av tomt posering, av blotta apparanser. Ett ointegrerat, fragmenterat jag klarar sig alltför lätt i vilken utstyrelse som helst, utan det omdöme som krävs – är detta moraliskt rätt, vad får det för följder? Det hör till de funktioner som jaget ska fylla att kunna ställa sig sådana frågor. Ett rotlöst jag är ett lätt byte för cyberrymdens förföriska utbud av personae, av masker, skenkaraktärer och fantasiidentiteter. Och har det väl hamnat i dessa klor, kan det dras med i en ändlös charad av övergående (pseudo)identiteter, som bloggseudonymer och second lives.

Allt detta mynnar ut i en plastkultur – av grekiskans plassein, ”som lånar sig till formgivning,” som alltså kan ges vilken form som helst, utan egen karaktär. Andy Warhol var tidigt ute och pekade redan för snart 50 år sedan mot denna plastkultur. Självt var han dock lite oklar ifråga om var gränsen går mellan en kritisk observatör och en villig deltagare, eftersom hans konst spelar an både på vår produktionskultur och på kulturens självreproduktion. Han sade rentav om sig själv: ”Alla är av plast ... jag vill vara av plast.”

Nu har ju plasten sina obestridliga fördelar. Vi klarar oss knappast utan plast idag. Men plast

CJP NYHETS BREV

ISSN 1652-2125

Utges av CJP Centrum för Jungiansk Psykologi AB två ggr/år (juni och december). Upp-
laga 5.000. Ansv. utgivare: Gunlög Raihle.

leder också tankarna till något syntetiskt och konstgjort snarare än till något naturligt och genuint. Plast kan formars om bortom alla proportioner, men att något växer bortom alla proportioner är ju samtidigt själva definitionen på ... cancer. Med plastens välsignelser, och med den idé och kulturella attityd som vi kan kalla "plast", följer också alla dess skuggsidor, däribland miljöhot, inautenticitet, imitation och efterapning – på bekostnad av individuell särprägel och känsla.

I en plastkultur kan vår persona, det sken vi gärna håller upp för världen, formars om i all oändlighet och ges vilka yttringar som helst. I cyberrymden är det lätt som en plätt att gömma sig bakom pseudonymer och lånade identiteter, vilket genast gör att den individuella moralen och ansvarskänslan försvagas. Det finns

inte längre någon tredje funktion som kan tjäna som gräns, kontroll och medlande instans.

Låt mig ge ett exempel. En man som upprepade gånger antastat kvinnor på en chatsida på nätet drömmer att han är inlåst i en fängelsecell. Han hör rösten av en äldre man. Den äldre mannen ställer frågor till honom som han måste kunna svara på om han ska bli frisläppt. Men i stället för att lyssna till den äldres röst och fundera över hans frågor, försöker mannen genast y. Rösten som tilltalar honom upplever han enbart som störande och plågsam. Om han i stället kunde "vakna upp" och inse sin skuld, behovet av gränser, och öppna sig för sitt samvete, då skulle han kanske vara redo att lyssna till rösten ur det inre som kräver honom på ett svar, att han ska svara an – "svar" är ju omedelbart besläktat med "ansvar". Drömmen

gestaltar således ett undvikande av ansvar.

I en rymd utan gränser, där allt är öppet och tillgängligt, och moralen dessutom är försvagad, är det fritt fram att låna, stjäla, plagiera eller imitera vad som helst. Men vad som går förlorat när imitationen får ersätta imaginationen, är själva representationen eller föreställningsförmågan. Och är inte förmågan att föreställa sig något, av att kunna re-presentera det, ett grundvillkor för civilisationen som sådan? Einstein menade att imagination är viktigare än kunskap, därför att kunskapen är begränsad medan imaginationen, fantasin, kan omfatta hela världen.

Erel Shalit
Sv. övers.: Erik Nisser

Centrum för Jungiansk Psykologi AB

Vintervägen 29, S-169 54 Solna. Tel/fax 08-83 07 00